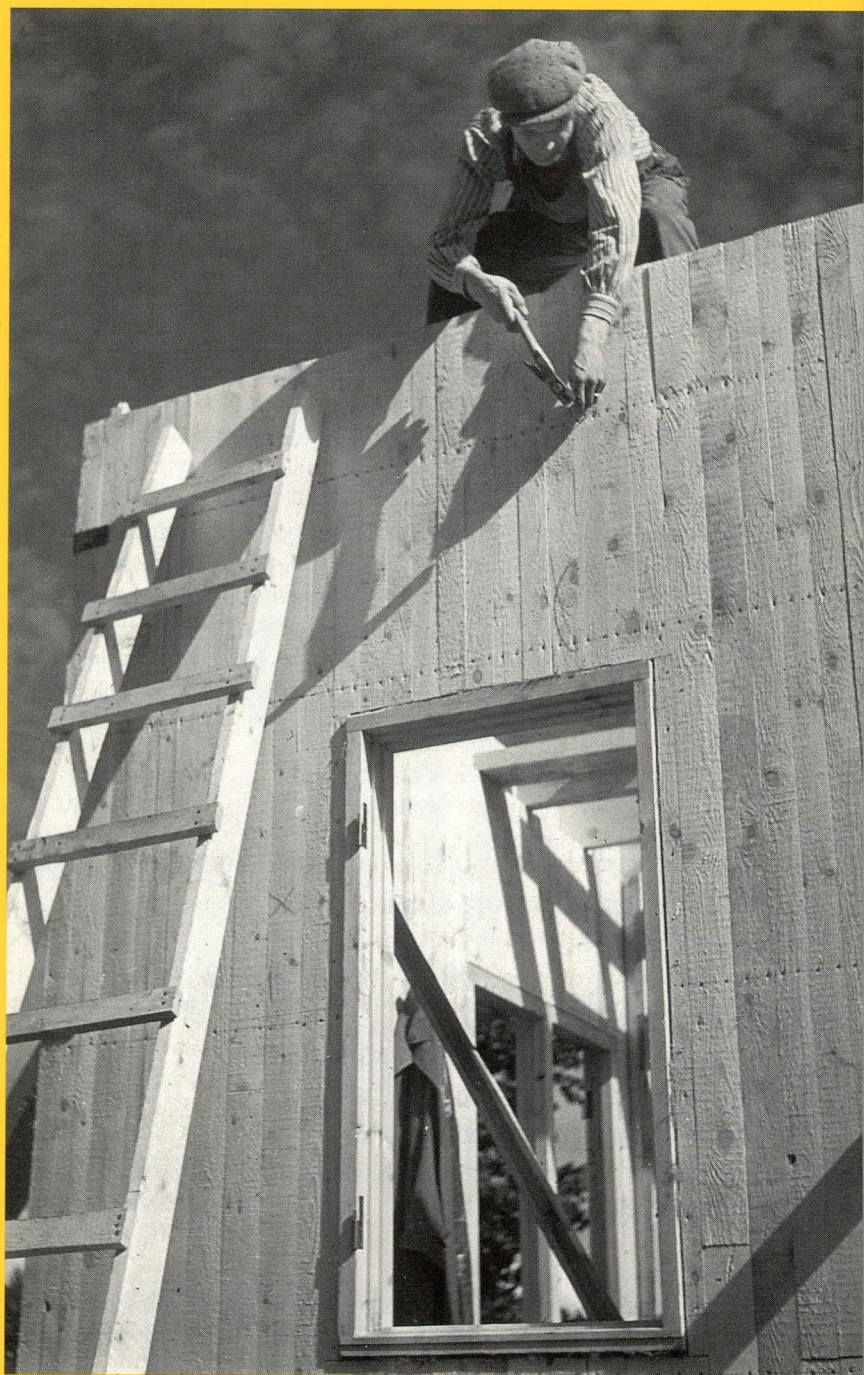

Museoviraston

KYKY S FY

lehti 1994

39. muistitiedon keruukilpailu

Museoviraston **KYSELY**lehti 1994

Päätoimittaja Jukka Eenilä

Toimittaja Pirkko Hakala

Ulkoasu Raija Pirilä

Toimituskunta Maija-Liisa Heikinmäki, Raija Järvelä-Hynynen,
Hanna Kronlöf ja Leena Sammallahti

Toimituksen osoite Museovirasto, keruuarkisto,
Nervanderinkatu 13, 00100 Helsinki

Postiosoite Museovirasto, keruuarkisto,
PL 913, 00101 Helsinki

Puhelin 90-4050 326, 90-4050 327 ja 90-4050 321

Telefax 90-4050300

Sisältö

Museoviraston 38. muistitiedon keruukilpailun tulokset 1

Museoviraston kysely 39 3

Asuntopula 5

Jälleenrakennuskauden tyyppitalojen rakentaminen 10

Lasten kotikasvatus 16

Isännän ja emännän istumapaikka 21

Itsenäisyyspäivän kynttilät 23

Vainajien muistaminen 23

Kalastusmuseoyhdistyksen tiedustelu 26

Lavatanssit 29

Kansikuva: Jälleenrakennuskauden tyyppitaloa pystytetään.

Valok. Eino Mäkinen. Suomen rakennustaiteen museo.

ISSN 0356-4851

Museoviraston 38.muistitiedon keruukilpailun tulokset

Museoviraston vuosien 1992-93 muistitiedon keruukilpailun pääaihe oli muuttuva maatalous ja sivuaihe käsitteli yhteissaunomista. Kilpailuajan päättymiseen 30.4.1993 mennessä keruuseen osallistui 827 henkilöä eri puolilta Suomea. Vastauksia on tullut vielä kilpailuajan jälkeenkin ja niiden yhteismäärä on tällä hetkellä yli 850. Vastausten kokonaismäärä on yli 26 000 sivua, josta noin 25 000 sivua koskee maataloutta ja noin 1000 sivua yhteissaunomista. Vastausten yhteydessä saatiin runsaasti valokuvia sekä lisäksi muuta materiaalia, mm. tiluskarttoja, rakennuspiirustuksia ym. Palkituista pohjoisin asuu Kittilässä ja eteläisin on Houtskarista. Museovirasto kiittää lämpimästi kaikkia kyselyyn osallistuneita. Palkintolautakunta on päättänyt jakaa palkinnot seuraavasti (nimen jälkeen vastauspaikkakunta tai -kunnat):

I palkinto:

Unto Peltonen, Heinolan mlk.,

Matti Tunkkari, Veteli

II palkinto:

Einar Brunnsberg, Houtskari,

Lauri Peltotalo, Renko ja Hattula,

Eino Toivanen, Säyneinen

III palkinto:

Kalervo Kantola, Pihtipudas,

Aulikki Kurki, Askola,

Kirsti Toivonen, Kuusjoki

IV palkinto:

Toivo Mertanen, Juuka,

Inkeri Pihamaa, Sysmä ja Kuhmoinen,

Pirkko Savolainen, Sumiainen,

Seppo Unnaslahti, Kuhmoinen

V palkinto:

Laila Aatinen, Laukaa,

Helena Kukkamö, Keuruu,

Rauha Kärkkäinen, Iisalmen mlk.

ja Kiuruvesi,

Jalmari Tammela, Kittilä,

Suoma Väisänen, Sotkamo

VI palkinto:

Kalevi Järvinen, Kiikala,

Kerttu Karhu, Kauhajoki,

Elvi Koskinen, Laitila,

Eila Valta, Lapinlahti,

Inger Åkerlund, Kirkkonummi

Museoviraston 37. muistitiedon keruukilpailussa vuonna 1991 ensimmäisen palkinnon sai myös *Marjaliisa Pankakari*, Kerimäki. Hänen nimensä oli jäänyt pois palkittujen luettelosta.

Ansioimerkit

Vuonna 1963 kymmenennen kansanperinteen keruukilpailun yhteydessä päätettiin ryhtyä jakamaan ansioimerkkejä perinteen tallentajille. Hopeisia ansioimerkkejä on myönnetty siitä lähtien vuosittain aktiivisille, vähintään kolmeen kyselyyn asiapitoisia vastauksia lähettäneille muistitiedon tallentajille. Tällä kertaa palkintolautakunta on myöntänyt ansioimerkin seuraaville henkilöille (nimen jälkeen vastauspaikkakunta):

Ahtinen, Tyyne, Askainen
Ansamäki, Irma, Heinjoki
Antila, Hellin, Virolahti
Arosilta, Mauno, Tampere
Back-Skutvik, Karin, Ähtävä
Enberg, Edith, Korsnäs
Haanperä, Maire, Mietoinen
Haapamäki, Anja, Ranua
Haasto, Sirkka, Vihti
Hailio, Meeri, Koski Tl.
Hannula, Sylvi, Elimäki
Harjumäki, Annikki, Alavus
Heikkinen, Ulla, Leppävirta
Hietamäki, Anna, Lapua
Hirvonen, Kerttu, Laukaa
Hirvonen, Toini, Pälkjärvi
Huotari, Martta, Kuhmo
Hytinen, Lahja, Kivennapa
Hyvönen, Anna, Pyhäjärvi Ol.
Hyyppä, Helle, Lehtimäki
Hyyryläinen, Sylvi, Ristiina
Hämäläinen, Anja, Eno
Ilmanen, Terttu, Kangasala
Jakkula, Väinö, Lumijoki
Jokinen, Leila, Humppila
Jääskeläinen, Matti, Lapinlahti
Kaarteenaho, Sulo, Liminka
Kahelin, Niilo, Pielavesi
Kakkonen, Aino, Anttola
Kankaanpää, Irja, Pyhäjärvi Ol.
Kannisto, Tauno, Urjala
Karhiniemi, Marjatta, Hämeenkyrö
Karjalainen, Anna, Sotkamo
Keränen, Aune, Ristijärvi
Keskisaari, Hilikka, Lappee

Ketola, Maija, Lapua
Kiviaho, Oskari, Saari
Kosonen, Sirkka, Punkaharju
Kotta, Mikko, Salmi
Lahtinen, Kerttu, Kuhmalahti
Lampio, Eeva, Pyhäselkä
Leed, Aino, Saarijärvi
Lehikoinen, Annikki, Juuka
Lehtimäki, Tauno, Tyrvää
Leiviskä, Ilona, Kestilä
Leskinen, Enni, Suonenjoki
Linna, Anja, Multia
Madedkivi, Toivo, Keikyä
Martikainen, Veikko, Kärsämäki
Meronen, Annikki, Kirvu
Moilanen, Aili, Juuka
Muti, Vappu, Pöytyä
Mäkipernaa, Anita, Kauhava
Niskanen, Helga, Pielavesi
Nyfors, Einar, Korsnäs
Näveri, Elina, Hiitola
Olli, Aili, Kiihtelysvaara
Paajanen, Pirkko, Helsinki
Pakarinen, Lempi, Rantasalmi
Pekkarinen, Maija, Joensuu
Peljo, Eero, Isokyrö
Penttilä, Pirkko, Urjala
Perhe, Toini, Rauma
Prykäri, Anselmi, Tornio
Puikkonen, Aune, Hirvensalmi
Puranen, Vieno-Ilta, Rautalampi
Puumala, Bertta, Ullava
Rantanen, Rauha, Tuulos
Rekola, Anitta, Jyväskylän mlk.
Reunanen, Bertta, Tammela

Risula, Senja, Jalasjärvi
Ryödi, Eila, Vampula
Saastamoinen, Raili, Kokemäki
Seppälä, Toivo, Säkijärvi
Siponen, Marja-Leena, Maaninka
Skaffari, Senja, Jääski
Tervonen, Hilja, Paltamo
Toivanen, Toini, Nilsia
Tuiskunen, Erkki, Kärkölä
Tuovinen, Julia, Sonkajärvi
Tyynelä, Hilikka, Laitila
Ukonmurto, Rauha, Oulainen

Uski, Aini, Pöytyä
Varpa, Kerttu, Kirvu
Vatanen, Paavo, Tohmajärvi
Viinikka, Aale, Lapinlahti
Viisanen, Inkeri, Puumala
Wirkkala, Martta, Kaustinen
Virta, Irma, Nurmes
Virtanen, Kerttu, Sauvo
Vuollo, Erkki, Muonio
Vuorinen, Anna, Alavus
Väätäinen, Elma, Kaavi
Öhman, Tuulikki, Jämsä

Kulta- ja hopeamerkillä Kansallismuseoon ja Seurasaaren ulkomuseoon

Ansioimerkki oikeuttaa ilmaiseen pääsyyn Kansallismuseoon ja Seurasaaren ulkomuseoon (2 henkilöä). Merkki näytetään lipunmyyjälle ja vartijalle. Ulkomuseossa pyydetään lisäksi kirjoittamaan nimi vieraskirjaan yhdessä talossa.

Museoviraston kysely 39

Tämänkertaisessa muistitiedon keruukilpailusamme ei ole varsinaista pääaihetta, vaan kyselyt ovat eri aloilta. Toivotamme kaikki kiinnostuneet tervetulleiksi mukaan kilpailuun.

Palkinnot

I palkinto (2 kpl) 1 000 mk
II palkinto (3 kpl) 800 mk
III palkinto (3 kpl) 500 mk
IV palkinto (4 kpl) 400 mk
V palkinto (5 kpl) 300 mk
VI palkinto (5 kpl) 200 mk

Palkintolautakunta pidättää itsellään oikeuden jakaa palkintosummat tarvittaessa toisin. Jos ette voi tai ehdi osallistua kilpailuun, mutta aiheet kiinnostavat Teitä, voitte lähettää vastauksenne myöhemminkin. Kuitenkin vain kilpailuaikana tulleet vastaukset voidaan ottaa huomioon palkinnoista päätettäessä.

Ohjeita vastaajille

1. Kaikki vastaukset, lyhyetkin, ovat tutkimukselle arvokkaita, vaikkapa ne koskisivatkin vain yhtä aihetta tai kysymysryhmää. Pääasia on, että vastaatte mahdollisimman **yksityiskohtaisesti**. Usein on tärkeätä sekin, milloin jokin asia on Teille tuntematon. Kirjallisuudesta, kuten pitäjänhistorioista poimittuja tietoja arkistomme ei kerää eikä myöskään lehtileikkeitä.

2. Vastauksen arvoa lisäävät **valokuvat ja piirrokset**. Valokuvia ja negatiiveja otetaan vastaan lahjoituksina tai lainaksi kopiointia varten. Lähetyksen yhteydessä on mainittava, onko kyse lahjoituksesta vai lainasta. Irrallisia valokuvia **ei pidä liimata paperille**. Lähettäkää ne sellaisinaan ja kirjoittakaa tiedot erilliselle paperille. Albumissa olevia kuvia ei kuitenkaan tarvitse irrottaa, vaan voitte lähettää **koko albumin**.

Lasinegatiiveja älkää lähettäkö postissa.

3. Vastaukset kirjoitetaan **vain toiselle puolelle paperia**. Jättäkää **paperin yläreuna** (viivalla erotettu alue) **tyhjäksi** arkiston merkintöjä varten. Kyselyn yhteydessä toimitamme vain muutaman vastausarkin, mutta lähettämme **pyynnöstä** lisää paperia. Vastausarkkeja ei pidä kiinnittää toisiinsa esim. niittaamalla tai teippaamalla, koska paperi saattaa irrottaessa rikkoutua.

4. Vastaukset voitte lähettää maksutta **museoviraston kuoressa**.

5. Vastauksia ei palauteta, joten ottakaa niistä kopio itsellenne.

6. Jos hallussanne on **esineitä**, joiden arvellette kiinnostavan museovirastoa, pyydämme Teitä lähettämään niitä koskevat tiedot kyselyvastaustenne ohella. Ilmoittakaa samalla, haluatteko lahjoittaa esineen vai tarjoatteko sitä ostettavaksi. Älkää lähettäkö itse esineitä; lyhyt ilmoitus riittää yhteydenottoa varten.

Kilpailuaika päättyy 30.9.1994 ja palkinnot jaetaan vuoden lopulla. Palkintolautakuntaan kuuluvat: fil.lis. Jukka Eenilä, fil.kand. Pirkko Hakala, fil.tri Teppo Korhonen ja hum.kand. Hanna Kronlöf.

Huom! Museovirastolla ei ole äänitearkistoa, joten emme voi ottaa vastaan äänitteitä (kasetteja), vaan pyydämme Teitä ystävällisesti käyttämään museoviraston vastauspaperia.

Asuntopula

Sotien aikana ja pitkään niiden jälkeenkin Suomessa vallitsi vaikea asuntopula, jota pyrittiin lievittämään eriasteisin poikkeusmääräyksiin. Kaupunkeihin, kauppaloihin ja suureen osaan maalaiskuntia perustettiin huoneenvuokralautakunta, jonka tehtävänä oli soveltaa määräyksiä paikkakunnan asunto-olojen mukaisesti. Monilla paikkakunnilla oli mm. voimassa pakollinen asunonvälitys, jonka tarkoituksena oli estää vuokrakeinottelu. Paikallisilla huoneenvuokralautakunnilla oli valtuudet myöntää tai evätä asumislupa. Tarkoituksena oli estää tarpeettomaksi katsottu muuttaminen maaseudulta asutuskeskuksiin. Lautakuntien tuli asuntoja jakaessaan ottaa erityisesti perheellisten tarpeet huomioon. Vuokranantajien oikeutta valita vuokralaiset tai sanoa nämä irti rajoitettiin, vuokria säädeltiin, vuokralaiset voitiin määrätä vaihtamaan asuntoa keskenään jne. Asuntopulan pahimmin koettelemilla paikkakunnilla kukin sai käyttöönsä enintään yhden huoneen, ja lautakunnan vallassa oli osoittaa asuntoon vuokralaisia ilman omistajan suostumustakin.

Etenkin asutuskeskuksissa jatkui sodan päätyttyäkin ankara asuntopula, sillä osa niistä oli kärsinyt pahoin pommituksista. Pääosa jälleenrakennuskauden asuntotuotannosta suunnattiin kuitenkin aluksi maaseudulle. Vielä vuonna 1950 kaupungeissa oli vuokra-asuntoja 72 % vakituisista asunnoista ja ahtaasti asuminen oli erittäin yleistä. Helsingissä viimeiset pommisuojoissa asuneet pääsivät muuttamaan muualle vasta vuonna 1954. 1960- ja 70-luvulla alkoi uusi vaihe, kun laajentuva teollisuus ja palvelulinkeinot vetivät väkeä maaseudulta kaupunkeihin ja taajamiin. Niissä uusien asuntojen tarve kasvoi.

Monella suomalaisella onkin jossakin elämänvaiheessa ollut kokemusta asuntopulasta, ahtaasti asumisesta tai alivuokralaisena olostä. Tällä kyselyllä pyritään saamaan tietoa näistä

kokemuksista sota-ajasta nykypäiviin saakka. Voitte vastata joko kyselyyn kokonaisuudessaan tai vain osaan siitä. Maaseudun asutustoimintaa käsiteltiin Museoviraston kyselylehdessä jo vuonna 1982, joten tällä kertaa erityisen tervetulleita ovat kaupunkien, asutuskeskusten ja taajamien asukkaiden kokemukset. Kyselyssä käsitellään asiaa sekä vuokralaisen että vuokranantajan näkökulmasta.

Sota- ja pula-aika

1. Kertokaa asumisestanne viime sotien ja niitä seuranneiden vuosien aikana (kysymykset 2-7 on tarkoitettu ensisijaisesti vuokralaisille ja kysymykset 8-10 vuokranantajille). Miten poikkeuksellinen aika vaikutti asumisoloihinne? Asuuttko omassa asunnossa vai vuokralla? Millä paikkakunnalla? Kuinka monta henkilöä perheessänne oli? Minkä kokoinen asuntonne oli (pinta-ala ja huoneiden lukumäärä)?

2. Jouduitteko asunnontarvitsijana asioimaan huoneenvuokralautakunnan kanssa? Millä tavoin? Saitteko lautakunnan osoittaman vuokra-asunnon? Oliko sen suhteen valinnanvaraa, vai jouduitteko ottamaan vastaan asunnon, joka ei tyydyttänyt Teitä? Vaadittiinko asunnon saamiseksi suosituksia? Keneltä? Entä tarvitsitteko asumisluvan paikkakunnalle? Oliko sen saaminen helppoa? Kertokaa asunnonhankintaan liittyvistä asioista yksityiskohtaisesti.

3. Oliko Teille osoitettu asunto alivai päävuokralaisasunto? Kertokaa sen sijainnista, koosta, mukavuuksista ym. seikoista yksityiskohtaisesti. Oliko se erillinen asunto vai suuremmasta erotettu osa? Oliko asuntoon oma erillinen sisäänkäynti? Kuinka kauan asuutte tässä asunnossa?

4. Millaiset olivat välinne asunnon haltijan tai omistajan kanssa? Miten hän suhtautui siihen, että joutui ottamaan vuokralaisia? Jos jouduitte asumaan alivuokralaiseksi, miten tulitte toimeen asunnon haltijan kanssa? Saitteko käyttää keittiötä, kylpyhuonetta tai saunaa, pesutupaa, pihaa jne. vapaasti? Säilyikö Teidän ja asunnon omistajan välillä sopu vai syntyikö erimielisyyksiä? Millaisista asioista?

5. Virallisesti vuokria säädeltiin tarkoin, mutta siitä huolimatta jotkut vuokranantajat yrittivät käyttää vaikeaa asuntopulaa hyväkseen ja vaatia korkeampaa vuokraa. Onko Teillä kokemusta tällaisesta? Millä tavoin suhtauduitte vaatimuksiin? Saatoitteko asian viranomaisten tietoon?

6. Jouduitteko vaihtamaan asuntoa sota-aikana tai heti sen jälkeen? Mistä syystä (asunnon tuhoutumisen, työn, avioitumisen, perheenisyyksen jne. takia)? Oliko uuden asunnon saaminen työlästä? Millaisia todistuksia huoneenvuokralautakunta vaati muuttuneista olosuhteistanne? Millainen Teille osoitettu uusi asunto oli entiseen verrattuna?

7. Onko Teillä kokemusta huoneenvuokralautakunnan määräämästä asunnon pakkovaihtamisesta? Mikä tähän oli syynä? Miten vaihtaminen käytännössä toteutettiin?

8. Millaisia kokemuksia Teillä asunnon omistajana tai haltijana oli huoneenvuokralautakunnan toiminnasta? Toimitettiinkö asunnossanne ns. huoneiston katselmus ennen vuokralaisten määräämistä? Kuka katselmuksen suoritti? Mitä siitä seurasi?

9. Jouduitteko sodan aiheuttamissa poikkeusoloissa luovuttamaan asuntonne vuokralle? Millaisen asunnon? Millainen vuokralainen tai vuokralaiset Teille osoitettiin? Kuinka kauan he olivat vuokralaisianne? Miten suhtauduitte tilanteeseen?

10. Sota-aikanakin asunnon haltija sai pääsääntöisesti valita itse alivuokralaiset. Joillakin paikkakunnilla tästä kuitenkin poikettiin vaikean asuntotilanteen vuoksi. Jouduitteko ottamaan alivuokralaisia asuntoonne? Kuinka pitkäksi aikaa? Millaisia he olivat? Kuinka paljon tilaa luovutitte heille? Miten kotirauha säilyi? Millaisista asioista mahdollisesti syntyi ristiriitoja jokapäiväisessä elämässä? Miten ne ratkaistiin?

11. Jos olette toiminut huoneenvuokralautakunnan jäsenenä, asuntotarkastajana jne., kertokaa niihin liittyvistä kokemuksistanne.

1950-luvulta nykypäiviin

VUOKRALAINEN

12. Mitä aikaa ja paikkakuntaa kuvauksenne koskee? Missä elämänvaiheessa olette kärsinyt asutopulasta (esim. koulu- tai opiskeluajana, vasta maalta kaupunkiin muuttaneena)? Oletteko asunut vuokralla? Pää- vai alivuokralaisena? Jos olette asunut useissa vuokra-asunnoissa, kuvaillkaa niitä kaikkia aikajärjestyksessä.

13. Millä tavoin saitte vuokra-asunnon? Sukulaisten tai tuttavien avulla? Työpaikan kautta? Lehti-ilmoituksella? Asunnonvälityksen kautta? Oliko asunnon löytäminen helpoa?

14. Missä kuvaamanne asunto sijaitsi (kaupunginosa, kylä)? Kuinka kaukana se oli koulusta tai työpaikasta? Millaiset olivat kulkuyhteydet?

15. Sijaitsiko vuokra-asuntonne kerrostalossa, omakotitalossa vai muualla? Kuinka kauan asuitte samassa asunnossa?

16. Minkä kokoinen asunto oli? Kuvaillkaa sitä ja sen sisustusta. Vuokrasitteko sen kalustettuna vai kalustamattomana? Jos kalustamattomana, mistä saitte huonekalut? Piirtäkää asunnosta pohjapiirros, johon huonekalut on merkitty.

17. Paljonko maksoitte asunnosta vuokraa kuukaudessa, viikossa tms.? Oliko vuokra mielestänne kohtuullinen? Jouduitteko maksamaan ”pimeää” vuokraa? Korvasitteko vuokran työllä? Millaisella? Millaisia kokemuksia Teillä oli vuokranantajista?

18. Asuitteko samassa asunnossa yksin vai jonkun toisen kanssa? Kenen? Miten yhteisasuminen sujui?

19. Millaisia oikeuksia ja rajoituksia Teillä oli alivuokralaisena? Oliko Teillä oikeus käyttää keittiötä ja kylpyhuonetta? Mihin aikaan vuorokaudesta? Voitteko ottaa vastaan vieraita? Oliko vieraiden yöpyminen sallittua? Saitteko tupakoida asunnossanne? Kutsuiko vuokranantaja Teitä omalle puolelleen esim. kahville, katsomaan televisiota tms.?

20. Oliko asunnossanne keittomahdollisuus? Millainen? Miten säilytätte ruokatavarat? Entä miten hoiditte pyykinpesun?

21. Missä elämänvaiheessa pääsitte asumaan väljemmin? Millaiseen asuntoon? Miltä muutos tuntui? Kuvaillkaa tarkemmin. Oletteko myöhemmin pitänyt yhteyttä vuokranantajaan? Miten?

VUOKRANANTAJA

22. Oletteko itse pitänyt alivuokralaisia? Milloin? Mistä syystä (taloudellisista jne.)? Millaisen huoneen tai huoneet vuokrasitte?

23. Mitä kautta hankitte alivuokralaisia? Tuttavien tai sukulaisten? Lehti-ilmoituksella? Asunnonvälityksen kautta? Olivatko vuokralaisenne opiskelijoita vai työssä käyviä?

24. Millaisia vaatimuksia asetitte alivuokralaisille? Sallitteko heidän käyttää asuntonne keittiötä ja kylpyhuonetta? Kuinka usein? Ilmenikö heidän suhteensa ongelmia? Millaisia?

25. Paljonko peritte vuokraa alivuokralaisasunnosta? Sisältyikö vuokraan joitakin velvollisuuksia, esim. siivousta tms.? Vuokrasitteko asunnon kalustettuna vai kalustamattomana? Kutsuitteko koskaan vuokralaistanne esim. kahville tai katsomaan televisiota?

26. Milloin luovuitte alivuokralaisien pitämisestä? Mistä syystä? Ovatko alivuokralaisenne pitäneet myöhemmin yhteyttä Teihin? Millä tavoin?

Pirkko Hakala

Jälleenrakennuskauden tyyppitalojen rakentaminen

Kaikille ovat tuttuja jälleenrakennuskauden pientaloalueet, joita on maassamme runsaasti; ne muuttivat aikoinaan maisemaa ja perinteistä taajamakuva useimmilla paikkakunnilla. Tyyppipiirustuksien toteutettuja puolitoista- tai yksikerroksisia puisia pieniä omakotirakennuksia pystytettiin monenlaisia, tunnetuimpia niistä ehkä aseveli- ja rintamamiestalot sekä ns. Ruotsin lahjatalot. Rakennusten koko oli 38-80 m² ja se määriteltiin pika-asutuslaissa sekä sosiaaliministeriön omakotitalojen lainaehtoissa. Tyyppitalot tehtiin laajaan käyttöön tarkoitettujen mallipiirustusten mukaan ja niiden suunnittelijoina oli tunnettuja arkkitehteja. Talot olivat yksinkertaisia, vaatimattomia ja käytännöllisiä. Rakentaminen ei noina aikoina kuitenkaan ollut helppoa, sillä puula oli monesta rakennustarvikkeesta; esimerkiksi sementistä, betoniteräksestä, nauloista, bitumista, kattohuovasta, tiilestä ja maaliaineista. Jälleenrakennuskauden tyyppitaloja on tutkittu ja vuonna 1993 aiheesta on ilmestynyt väitöskirjakin.¹ Kyselymme tarkoituksena on hankkia tietoja itse talojen rakentajilta ja asukailta erityisesti 1940-lukuun ja 1950-luvun alkuvuosiin keskittyen.

¹ Kirsi Saarikangas, Model Houses for Model Families. Gender, Ideology and the Modern Dwelling. The Type-Planned Houses of the 1940s in Finland. Studia Historica 45.

*Jälleenrakennuskauden tyyppitaloja
Pieksämäellä. Valok. Olli Lehtovuori.
Suomen rakennustaiteen museo.*

27. Mitä paikkakuntaa ja kaupunginosaa tai kylää kuvauksenne koskee? Entä mitä vuotta tai vuosia? Kertokaa myös kuvauksenne kohteen osoite.

28. Miten suuri tontti oli ja miten se hankittiin? Oliko se osa laajempaa aluetta, jolle rakennettiin samantyyppisiä taloja? Oliko se peltoa vai metsää? Pystytettiinkö tontille muita kuin asuinrakennus? Mitä?

29. Mitä lupia rakentamiseen tarvittiin ja miten hankitte ne? Entä kuinka rahoitus järjestyi? Montako henkeä ruokakuntaanne kuului? Keitä he olivat?

30. Mistä saitte talon piirustukset? Oliko valittavananne useita malleja ja miksi päädyitte juuri tiettyihin piirustuksiin? Muistatteko talomallin ja sen suunnittelijan nimen?

31. Montako huonetta ja neliömetriä rakennus käsitti? Oliko myös ulla-kolla huonetiloja? Oliko kyseessä paikalla rakennettava vai talotehtaalta valmiina osina saatava talo? Miltä tehtaalta?

Ruotsalaisia lahjataloja pystytetään kesällä 1940 Lahden Västeråsin kaupunginosassa. Lahden kaupunginmuseon kuva-arkisto.

32. Kertokaa talon pystyttämisestä. Keitä oli työssä mukana? Tehtiinkö työ talkoilla vai rakennusliikkeen toimesta? Mikä oli oman työn osuus? Oliko mukana myös kirvesmiehiä? Mitä muita ammattimiehiä käyttitte rakentamisessa ja missä vaiheessa? Miten työ eteni?

33. Mitä rakennustarvikkeita hankitte ja mistä? Mistä tarvikkeista muistatte erityisesti olleen pulaa? Miten korvasitte puutteen? Käytettiinkö hyväksi vanhaa materiaalia? Teittekö esimerkiksi savi- tai sementtitiiliä kotioloissa ja valmistitteko maalit itse?

34. Millaiset olivat talon perustukset? Oliko talossa kellarikerros? Entä sauna? Entä muita tiloja? Kertokaa niistä ja piirtäkää pohjapiirros.

35. Mikä oli talon rungon rakenne? Oliko se hirsi- vai rankarakenteinen? Mitä eristeitä rakentaessa käytettiin? Millainen oli seinien sekä ala- ja yläpohjan rakenne? Millainen oli ulkovuoraus ja mikä oli kateaine?

Ruotsalaisia lahjataloja pystytetään kesällä 1940 Lahden Västeråsin kaupunginosassa. Lahden kaupunginmuseo/ Suomen rakennustaiteen museo.

36. Olivatko ikkunat ja ovet standardisoituja tehtaan tuotteita vai valmistettiin ne puusepäntyönä? Käytettiinkö vanhoja ikkunoita uudelleen; entä heloja? Millaisella maalilla käsiteltiin ikkunat? Milloin talon ulkomaalaus tehtiin ja millä maalilla?

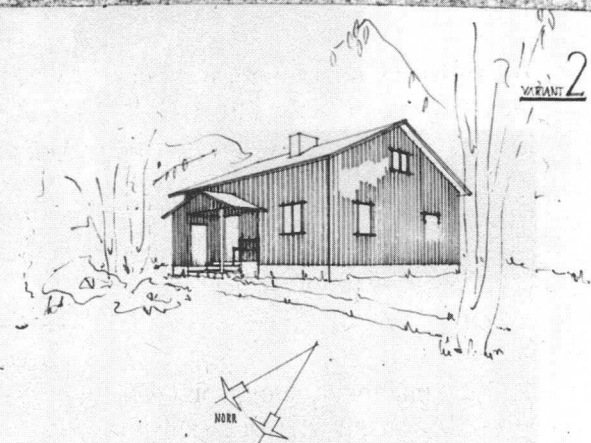
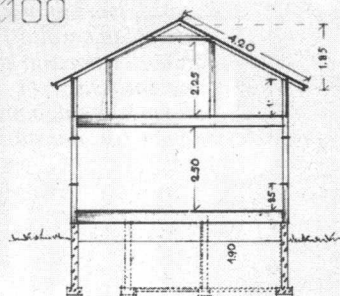
37. Kertokaa, millainen talo oli valmistuttuaan sisältä. Millaiset olivat huonetilat ja kiinteä sisustus. Miten lattiat, seinät ja katot oli käsitelty? Oliko ne esimerkiksi maalattu tai lakattu? Mitä pintamateriaalia niissä oli?

38. Sisustitteko ullakon asuttavaksi jo alun perin? Ellei, milloin se tehtiin? Vuokrasitteko ullakkohuoneita ulkopuolisille? Kenelle?

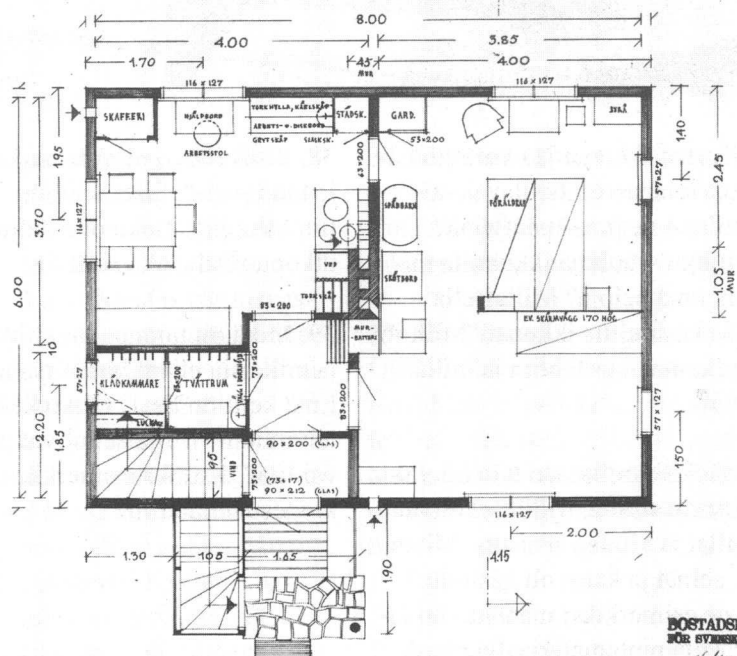
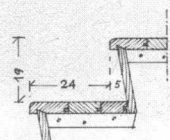
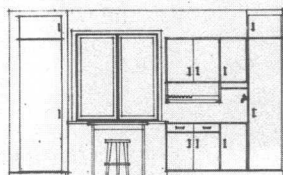
39. Mikä oli talonne lämmitystapa ja millaisia olivat lämmityslaitteet? Entä keittiön liesi? Oliko keittiössä leivinuuni? Millaiset olivat pesu- ja wc-tilat? Kuinka esimerkiksi pyykinpesu hoidettiin?

2b 800 x 600 — 48.00 m²

1100

VARIANT 2

BOSTADSFÖRENINGEN
FÖR SVENSKA FINLAND
Helsingfors - 47
E.K.I.

1150

40. Millaisin huonekaluin, verhoihin ja matoihin talo oli sisustettu? Oliko keittiössä tyyppipiirustusten mukaiset kalusteet? Olivatko ne ns. työtehokalusteita? Piirtäkää talosta pohjapiirros ja merkitkää siihen huonekalujen sijainti ja huoneiden käyttötarkoitus.

41. Mitä muutoksia talossa on tehty rakentamisen jälkeen? Onko sitä peruskorjattu tai laajennettu? Milloin ja miten?

42. Kertokaa pihasta ja puutarhasta. Miten se muokattiin ja mitä sinne alkuaan istutettiin? Mistä hankitte taimet? Mitä viljelitte kasvimaalla?

43. Piirtäkää tontista asemapiirros. Miten se aidattiin? Mitä muutoksia tontilla on vuosien mittaan tapahtunut?

44. Miltä tuntui muuttaa uuteen kotiin? Pidettiinkö vasta valmistunutta tyyppitaloa kauniina? Vieläkö asutte kuvaamassanne talossa? Ellette, milloin olette muuttanut pois? Mistä syystä?

45. Onko Teillä ulko- tai sisäkuvia kuvaamastanne talosta, sen rakennusvaiheista tai ympäristöstä? Otamme mielellämme vastaan kuvia lahjoituksina tai lainaksi kopiointia varten.

MV/Rakennushistorian osasto.

Eva Kuhlefelt-Ekelundin suunnitteleva
omakotitalotyyppi 2 B.
Suomen rakennustaiteen museo.

*Valok. István Rác
v. 1939-43.
Museovirasto.*

Lasten kotikasvatus

Lasten kotikasvatukseen on 1900-luvun aikana kohdistunut monenlaisia paineita yhteiskunnan muutosten myötä. Vanhemmat ovat jatkuvasti saaneet uusia haasteita lastensa kasvattajina. Toisaalta koulu, päiväkodit ja muut yhteiskunnan laitokset ovat ottaneet vastuulleen osan niistä tehtävistä, jotka ennen kuuluivat kodin piiriin. Myös lapsen asema perheessä ja yhteiskunnassa on muuttunut. Tämän kyselyn avulla pyrimmekin selvittämään lastenkasvatustapojen ja -näkemysten muuttumista. Ensimmäiset kysymykset koskevat kasvatusta, jonka saitte lapsuudenkodissanne. Kysymysten pääpaino on kuitenkin siinä kasvatuksessa, jonka itse vanhempana olette antanut lapsillenne. Arvokkaita ovat myös mielipiteenne kasvatustapojen muutoksiin johtaneista syistä. Toivomme saavamme vastauksia eri ikäpolvien edustajilta niin kaupungista kuin maaseudultakin.

Kasvatus lapsuudenkodissanne

46. Kuvailkaa saamaanne kotikasvatusta. Missä vietitte lapsuutenne (paikkakunta, kylä tai kaupunginosa)? Mitkä olivat vanhempienne ammatit? Montako lasta perheessänne oli? Kenen vastuulla kasvatus oli lapsuudenkodissanne? Oliko vanhemmillanne kasvatusasioissa tietty työnjako? Mitkä asiat olivat äidin, mitkä isän vastuulla? Miten muut perheenjäsenet osallistuivat kasvatukseen (isovanhemmat, sisarukset, muut sukulaiset, palkolliset)? Entä perheen ulkopuoliset? Miten lapsen ikä vaikutti kasvatukseen; kasvatettiinko eri-ikäisiä eri tavoin? Missä asioissa erot näkyivät? Kertokaa esimerkkejä.

47. Millaisia sääntöjä ja kieltoja lapsille asetettiin? Miten käytöstapoja ja pöytätapoja opetettiin? Kuinka paljon lapset saivat liikkua kodin ulkopuolella (tovereiden luona, huvitilaisuuksissa jne.) ja kuinka siellä tuli käyttäytyä? Miten siisteyttä opetettiin? Miten lasten tuli käyttäytyä muita kohtaan (vanhempien kunnioitus, toisten huomioonottaminen)? Miten vanhempanne perustelivat säännöt ja kiellot lapsille?

48. Millaisia velvollisuuksia vanhempanne asettivat lapsille? Tuliko lasten osallistua talon töihin tai kodin kunnossapitoon (esim. siivoamiseen tai muihin kotitöihin)? Antoivatko vanhempanne viikkorahaa tai muuta palkkiota työstä? Tekivätkö lapset töitä kodin ulkopuolella palkkaa vastaan? Saitteko käyttää rahan mielenne mukaan vai ohjasivatko vanhemmat rahankäyttöä? Millä tavoin? Kertokaa esimerkkejä.

49. Opetettiinkö lapsille kotona erityisiä tietoja tai taitoja? Millaisten asioiden osaamista vanhempanne pitivät tärkeänä? Saivatko lapset osallistua perheen päätöksentekoon? Millaisissa asioissa (esim. ruoka, vaatteet, leikkikalut jne.)? Viettivätkö vanhempanne vapaa-aikaa yhdessä lasten kanssa? Millä tavoin? Mitä asioita vanhemmat ja lapset tekivät yhdessä? Kuinka kauan lapset olivat vanhempiensa määräysvallan alaisia?

Omien lastenne kasvatus

50. Montako lasta perheessänne on ja minä vuosina he ovat syntyneet? Mainitkaa myös lasten sukupuolet.

51. Kenellä perheessänne on ollut pääasiallinen vastuu lastenkasvatuksessa (äidillä, isällä, isovanhemmilla, muilla)? Miten vastuu on jakautunut? Mitkä asiat ovat olleet äidin, mitkä isän vastuulla? Miten isovanhemmat ovat osallistuneet lastenlastensa kasvatukseen? Entä muut ulkopuoliset (sukulaiset, päivähoitajat)? Ovatko lapsenne olleet päivähoidossa kodin ulkopuolella? Oletteko itse osallistunut muiden kuin omien lastenne kasvatukseen? Millä tavoin tyttöjen ja poikien kasvatus on perheessänne eronnut toisistaan? Entä eri-ikäisten lasten kasvatus?

52. Mistä olette saanut käytännön neuvoja ja ohjeita kasvatukseen? Oletteko lukenut kasvatusoppaita tai -lehtiä? Mitä asioita katsotte omakseen oppaista? Oletteko keskustellut puolisonne kanssa kasvatuskysymyksistä?

53. Mitä asioita ja arvoja olette halunnut välittää lapsillenne? Mitä luonteenpiirteitä olette toivonut heille, mitä taas ette? Miten olette pyrkinyt edistämään hyviä ja karsimaan huonoja piirteitä? Millaisiksi aikuisiksi olette halunnut lastenne kasvavan?

54. Kuinka tärkeänä olette pitänyt lastenne koulutusta? Mitä toiveita olette asettanut heidän koulutukselleen ja ammatinvalinnalleen? Kuinka toiveenne ovat toteutuneet? Ovatko lapsenne saaneet päättää itse näistä asioista? Oletteko osallistunut lastenne koulunkäyntiin esim. auttamalla läksyissä, pitämällä yhteyttä opettajaan jne.?

55. Ovatko lapsenne osallistuneet kodin töihin? Millaisiin töihin? Miten olette opettanut heidät niihin? Millaisia palkkioita olette antanut töistä? Millaisissa töissä lapsenne ovat olleet kodin ulkopuolella vieraalla työnantajalla? Miten lasten työnteko ja koulunkäynti ovat sopineet yhteen? Ovatko lapsenne saaneet käyttää vapaasti ansaitsemansa palkan vai oletteko ohjannut rahankäyttöä (esim. opettanut säästävyyttä tai oikeita kulutustapoja)? Ovatko lapsenne saaneet viikkorahaa? Minkä ikäisestä alkaen? Miten he ovat käyttäneet sen?

56. Mitä tietoja ja taitoja olette välittänyt tai opettanut lapsillenne? Onko joitakin erityisiä käytännön taitoja, joiden oppimista olette pitänyt tärkeänä? Mitä tietoja (esim. elämää varten) olette pitänyt tärkeänä korostaa?

57. Mistä rikkeistä olette rangaissut lapsianne (tottelemattomuus, valehtelu, esineiden rikkominen, kiroilu, tappelminen jne.)? Millaisia rangaistuksia olette käyttänyt (moite, komentaminen, etujen kieltäminen, aresti, ylimääräiset työt, tukkapölly, muu ruumiillinen rangaistus jne.)? Mitkä rikkomukset ovat aiheuttaneet lievempiä, mitkä taas ankarampia rangaistuksia? Kuinka usein ja millaisista rikkomuksista olette antanut ruumiillisen rangaistuksen? Kuinka tarpeellinen ruumiillinen rangaistus mielestänne on? Kuka perheessänne on antanut rangaistuksen? Millaisia rankaisuvälineitä olette käyttänyt? Onko tyttöjen ja poikien rankaisemisessa ollut eroja? Miten perheessänne on yleensä ratkaistu vanhempien ja lasten väliset erimielisyydet?

58. Millaisia keinoja olette käyttänyt saadakseen lapset tottelemaan tai toimimaan halunne mukaan? Oletteko antanut lapsillenne palkintoja esim. hyvin suoritetusta työstä, hyvästä todistuksesta jne.? Miten olette hellinyt lapsianne?

59. Millaisia sääntöjä ja kieltoja perheessänne on asetettu lapsille? Miten olette perustellut tai selittänyt ne? Millaisia käytöstapoja olette opettanut lapsillenne? Millaista käyttäytymistä olette vaatinut lapsilta kodin ulkopuolella? Kertokaa esimerkkejä. Minkä ikäisinä lapsenne ovat saaneet omin päin liikkua kodin ulkopuolella ja missä paikoissa? Onko kotiintuloajoista tehty sopimuksia? Ovatko lapsenne saaneet valita toverinsa ja ystävänsä vapaasti? Ovatko he saaneet kyläillä ystäviensä luona ja puolestaan kutsua heitä kotiin vai oletteko asettanut tähän rajoituksia? Millaisia? Miten olette suhtautunut lastenne tupakointiin ja alkoholin käyttöön? Entä onko lasten television katselussa ollut rajoituksia? Millaisia?

60. Kuinka olette pyrkinyt kasvattamaan lapsenne itsenäisiksi? Onko lasten vastuulle annettu velvollisuuksia kotona tai kodin ulkopuolella? Millaisia? Mihin ikään saakka katsotte lasten olevan vanhempien määräysvallan alaisia? Minkä ikäisinä he ovat saaneet ryhtyä päättämään itse omista asioistaan?

61. Oletteko opettanut lapsillenne kotiseudultanne tai lapsuudenkodistanne peräisin olevia tapoja tai perinteitä (esim. perinneruokia tai niiden valmistusta, juhlatapoja, leikkejä, sananparsia jne.)? Mitä perinteitä olette halunnut siirtää lapsillenne? Mitä olette kertonut lapsillenne omasta lapsuudestanne ja kasvatuksestanne?

62. Onko Teillä ollut yhteisiä harrastuksia lastenne kanssa tai oletteko osallistunut heidän harrastuksiinsa? Millaisiin harrastuksiin? Miten olette viettänyt aikaa lastenne kanssa (kotityöt, läksyt, pelit jne.)? Mitä olette puuhanneet yhdessä kodin ulkopuolella (elokuvat, teatteri, taidenäyttelyt, urheilu, vierailut, luonto, matkat jne.)?

63. Mitä olette opettanut lapsillenne ihmisten erilaisuudesta, esim. eri sosiaaliryhmistä ja siitä, mihin ryhmään perheenne kuuluu? Miten lastenne tulisi suhtautua muihin ihmisiin (vanhuksiin, vammaisiin, eri rotuihin jne.)? Oletteko antanut lapsillenne aatteellista tai poliittista kasvatusta? Millaista? Entä uskonnollista kasvatusta?

64. Onko perheessänne otettu lapset mukaan päätöksentekoon? Ovatko kysymyksessä olleet pelkästään heitä itseään vai myös koko perhettä koskevat asiat? Kertokaa esimerkkejä. Millaiset suhteet Teillä on mielestänne ollut lastenne kanssa?

65. Verratkaa saamaanne ja antamaanne kasvatusta. Mitä eroja voitte todeta? Mistä arvelette erojen johtuvan? Kuinka paljon olette tietoisesti pyrkinyt kasvattamaan lastenne toisin kuin Teidät on kasvatettu? Mitä kasvatuskäytäntöjä olette halunnut muuttaa, mitä pitää entisellään? Kertokaa esimerkkejä. Mikä oli mielestänne hyvää, mikä huonoa entisajan kasvatuksessa? Mitä mieltä olette nykyisistä kasvatustelmistä? Onko lapsen asema perheessä muuttunut Teidän mielestänne? Millä tavoin?

Merja Tuovinen

*Valok. István Rác 1957.
Museovirasto.*

Isännän ja emännän istumapaikka

Arkistoihin on aiemmin kerätty tietoa perinteisen maatalousyhteiskunnan aikana noudatetusta istumajärjestyksestä ruokailtaessa tuvan tai pirtin pitkän pöydän ääressä. Haluaisimme nyt tietää toisaalta, missä määrin vanha järjestelmä on pitänyt pintansa sekä toisaalta laajentaa näkökulmaa myös muihin kodin ”istumajärjestykseen” liittyviin nimikkopaikkoihin, joista on ennestään vain hajatietoja. Voitte kertoa sekä menneistä ajoista että nykypäivästä.

66. Onko perheen jäsenillä vakituiset paikat ruokapöydässä? Missä on isän paikka, missä äidin paikka? Entä missä lapset istuvat syödessä? Mitkä tekijät määräävät tämän istumajärjestyksen? Voidaanko tästä järjestyksestä poiketa? Milloin? Vaikuttaako perheen kasvaminen, lasten varttuminen tai kotoa lähtö istumajärjestykseen tai ruokailupaikkaan? Mihin vieras tai vieraat (nais- ja miespuoliset) sijoitetaan istumaan ruokapöydässä? Menetelläänkö satunnaisten vieraitten kohdalla eri tavalla kuin tutumpien?

67. Voidaanko kotinne istuimista jostakin luonnehtia isännän tai emännän tuoliksi? Missä huoneessa se sijaitsee? Millainen se on (nojatuoli, keinutuoli, TV-tuoli jne.)? Kuinka se on hankittu (esim. peritty lapsuudenkodista tai sukulaiselta, saatu merkkipäivänä lahjaksi, tehty itse jne.)?

68. Istuuko tuolin haltija nimikko-tuolissaan säännöllisesti? Milloin? Mitä hän siinä tekee (lukee lehteä tai kirjaa, tekee käsitöitä, katsoo televisiota, tupakoi jne.)?

69. Saavatko tai saivatko muutkin perheenjäsenet tai joku heistä käyttää tuolia vapaasti? Entä lapsenlapset tai ulkopuoliset? Jos joku oli sopimattomasti tuoliin istunut, niin kuinka se hänelle osoitettiin? Saiko perheen kissa tai koira mennä tuoliin ja myös pysyä siinä, vaikka tuolin haltija oli läsnä? Istuvatko muut perheenjäsenet tai joku heistä tuolissa tilapäisesti tai pysyvämmiin silloin kun sen varsinainen haltija ei ole läsnä? Onko se sallittua vai tehdäänkö se ikään kuin salaa? Onko tuolin käyttöön muodostunut perheen sisäinen ”nokkimisjärjestys”? Kertokaa tuolin käyttöön liittyvistä mieleenne painuneista tapauksista.

70. Onko kullakin perheenjäsenellä saunassa nimikkopaikka lauteilla? Kuinka ne sijaitsevat? Piirtäkää kaaviokuva, josta ilmenee kiukaan paikka, lauteiden sijainti ja saunan ovi. Mistä tämä paikkojen jako johdetaan? Ohjataan saunavieras istumaan tietylle paikalle vai valitseeko hän itse paikkansa?

Teppo Korhonen

Itsenäisyyspäivän kynttilät

71. Onko kynttilöiden sytyttäminen ikkunoille itsenäisyyspäivänä ollut tapana perheessänne muistinne ajan? Entä lapsuudenkodissanne? Kertokaa, kenen aloitteesta tapa alkoi? Onko siinä noudatettu perheenne omia perinteitä? Millaisia? Ellette noudata tapaa, kertokaa mikä siihen on syynä.

Pirkko Hakala

Vainajien muistaminen

Pyhäinpäivänä

72. Milloin Teidän perheessänne tai paikkakunnallanne tuli tavaksi sytyttää pyhäinpäivänä kynttilä yksityishaudalle? Kenen haudalle tai haudoille? Kuvailkaa tapaa yksityiskohtaisesti ensimmäisen näkemänne tapauksen mukaan. Mainitkaa vuosiluku, jos se on varmasti muistissanne. Oletteko itse noudattanut tapaa myöhemminkin?

73. Mitä muita koristeita haudoille on viety ja viedään? Onko Teidän perheessänne tai paikkakunnallanne aikaisemmin ennen kynttilätavan leviämistä ollut tapana koristaa hautoja pyhäinpäivänä? Millä tavoin? Onko Teillä kotona joitakin tapoja vainajien muistamiseksi? Millaisia?

74. Onko kotiseurakuntanne huolehtinut kynttilöiden sytyttämisestä pyhäinpäivänä hautausmaan muistomerkeille? Onko seurakunta järjestänyt pyhänpäivän aikaan hautausmaalla jonkin tilaisuuden tai hartaukshetken? Luterilaisilla seurakunnilla on tapana järjestää pyhänpäivänä kirkossa tilaisuus, jossa sytytetään kynttilä vuoden aikana kuolleiden vainajien muistoksi. Tiedättekö, milloin tapa on alkanut Teidän paikkakunnallanne? Oletteko itse osallistunut seurakunnan järjestämiin muistotilaisuuksiin?

Hautakoristeiden myyntiä Honkanummen hautausmaalla Vantaalla pyhäinpäivänä 1993. Valok. Matti Huuhka. Museovirasto.

75. Jos olette ortodoksi, kertokaa hautakynttilätavasta vainajien muistopäivinä Karjalassa ja myöhemmin uusissa oloissa.

Jouluna

76. Kertokaa kynttilöiden sytyttämisestä haudoille jouluna. Milloin muistatte tavan alkaneen Teidän perheessänne tai paikkakunnallanne? Kenen haudalle tai haudoille Teillä on tapana viedä kynttilä? Koiristatteko hautoja samalla jollakin muulla tavoin?

Pirkko Sallinen-Gimpl

Honkanummen hautausmaa pyhäinpäivänä 1993. Valok. Matti Huuhka. Museovirasto.

Kalastusmuseoyhdistyksen tiedustelu
olemassa olevasta ja uhanalaisesta

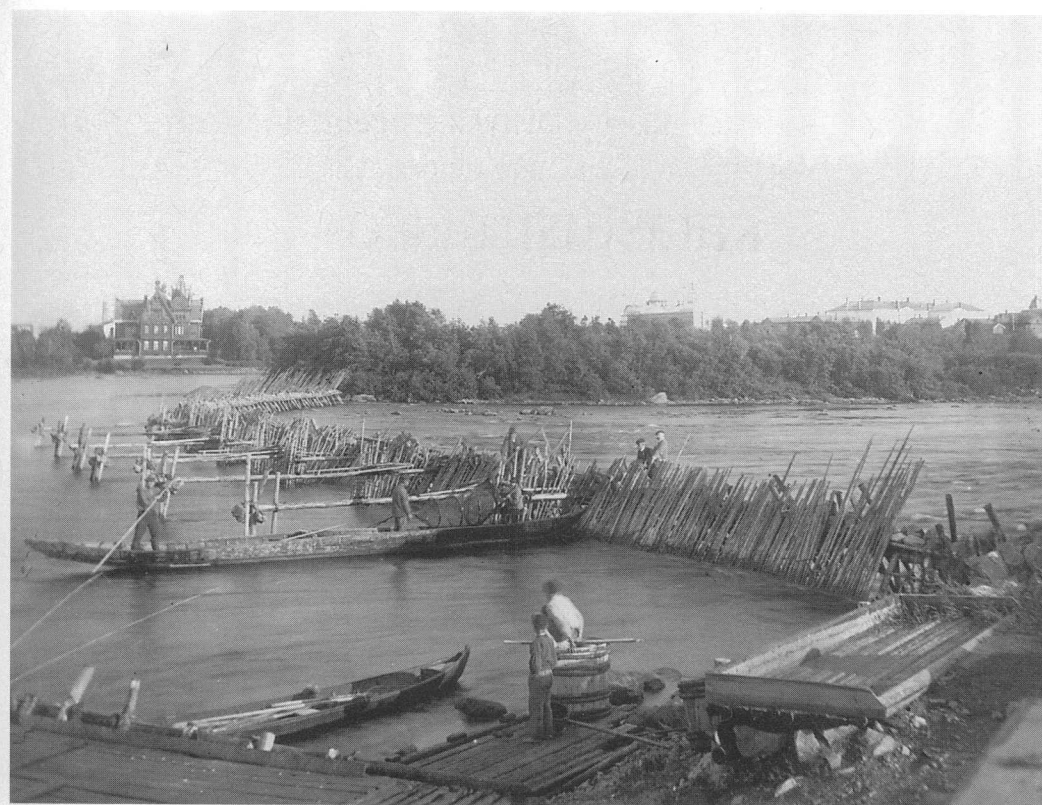
kalastusmuseo- aineistosta

Valtakunnallisen kalastusmuseotoiminnan järjestämiseksi perustettiin Helsingissä vuonna 1978 Kalastusmuseoyhdistys ry. Yhdistys on toiminut ponnekkaasti kalastuskulttuuriamme tallentavan valtakunnallisen keskusmuseon aikaansaamiseksi.

Kalastusmuseoyhdistys on vapaaehtoisen rahoituksensa turvin tehnyt alan kulttuurityötä tekemällä näyttelyitä ja useita julkaisuja sekä järjestämällä eri paikkakunnilla jo kuusi kalastusta koskevaa teemasymposiumia. Erityisesti yhdistys on kuitenkin valmistellut tulevan kalastusmuseon toimintaa tallentamalla esine-, valokuva- ja arkistoaineistoa sekä kalastusperinnettä. Museoajatus on yhä lähempänä toteutumistaan, sillä yhdistyksellä on ollut vuodesta 1992 alkaen kalastuskulttuurin tallennustyötä varten tarvittavat toimi- ja varastotilat Riihimäellä.

Tulevaa kalastusmuseota varten yhdistys on saanut hallituksensa mm. vuonna 1920 lakkautetun maamme vanhan kalastusmuseon arvokkaat kokoelmat. Vuonna 1992 yhdistys käynnisti saamansa tuen turvin laajan kartoituksen ja keruun uhanalaisesta kalastusmuseoaineistosta. Sen tulokset ovat olleet lupaavia: kun esimerkiksi esineitä oli ennen vuotta 1992 yhdistyksen hallussa noin 500, oli määrä vuoden 1993 lopussa jo lähes 2 000. Aineisto on koottu yhdistyksen tiloihin Riihimäelle, missä se dokumentoidaan ja konservoidaan.

Kartoituksen ja keruun kohteena on eri puolilla Suomea oleva meri-, joki- ja järvikalastukseen sekä myös hylkeen- ja nahkiaisenpyyntiin ja ravustukseen liittyvä uhanalainen aineisto. Se voi olla esineistöä, valokuvia, arkistoaineistoa sekä muisti- ja

perimätietoa. Hallussanne mahdollisesti olevaa aineistoa pyrimme selvittämään seuraavan tiedustelun avulla, johon toivomme Teidän vastaavan soveltuvilta osin. Kyseessä on kalastusmuseon suunnittelua edesauttava perustiedustelu kokonaiskuvan saamiseksi maassamme olevasta aineistosta. Tiedustelu ei luonnollisesti velvoita Teitä luopumaan aineistostanne, mutta vastaamalla olette vaikuttamassa kalastusmuseohankkeen edistymiseen.

*Pato Oulun Merikoskessa.
Valok. U.T.Sirelius ennen v. 1908.
Museovirasto.*

77. Vastaajan nimi, osoite ja puhelinnumero.

78. Mitä vanhaa tai äsken pois käytöstä jäänyttä kalastukseen, ravustukseen, kalanviljelyyn, sekä hylkeen- tai nahkiaisenpyyntiin liittyvää esineistöä, valokuvia tai arkistoaineistoa Teillä on hallussanne tai tiedossanne?

*Lohipato Muhoksella Leppiniemessä.
Valok. U.T.Sirelius ennen v. 1908.
Museovirasto.*

79. Millä paikkakunnalla aineisto on?

80. Aineiston omistajan nimi ja osoite.

81. Millaiseen pyyntiin esineistö liittyy ja milloin sitä on käytetty?

82. Milloin ja missä esineistö on valmistettu tai mistä se on hankittu?

83. Miltä ajalta ja mistä aiheesta valokuva- ja arkistoaineisto on?

84. Miltä osin ja millaisin ehdoin (lahjoitus, lunastus, muut ehdot) esineistö, valokuvat ja arkistoaineisto olisi saatavissa perusteilla olevaan kalastusmuseoon?

85. Onko Teillä tai tuttavillanne alaan liittyvää muisti- tai perimätietoa? Mainitkaa aihepiiri ja henkilöiden yhteystiedot.

Lisätietoja: **Ari Lappalainen**
tutkija/Kalastusmuseoyhdistys ry.
Lopentie 19 A 6, 11100 Riihimäki
puh. 914-723 151

Lavatanssit

Aila Niemisen kansatieteellinen pro gradu-työ "Tanssilava, järvi ja hanuri" valmistui Jyväskylän yliopiston etnologian laitokselle vuonna 1993. Työssä on käytetty keskeisenä lähteenä museoviraston vuonna 1991 julkaiseman lavatanssikyselyn tuottamaa aineistoa.

Suomen kesäyö ja lavatanssin hurma innostivat ilahduttavan runsaasti suomalaisia vastaamaan museoviraston vuonna 1991 aiheesta järjestämään kyselyyn, vaikka samanaikaisesti kysyttiin toisestakin laajasta aiheesta (huvilasta vapaa-ajan asuntoon). Vuoden 1991 loppuun mennessä lavatanssiaiheeseen vastasi 543 henkilöä. Heidän vastaustensa määrä on yli 8 000 sivua. Vastausten yhteydessä saatiin valokuvia sekä muistinvaraisesti tehtyjä pohjapiirroksia ja karttoja. Vastauksia tuli melko tasaisesti kaikista maamme maakunnista lukuunottamatta Ahvenanmaata ja pohjoisinta Lappia. Osa vastauksista koski toista maailmansotaa edeltävää aikaa luovutetun Karjalan alueella.

Saatu aineisto antaa hyvän kuvan siitä, millaisia muutoksia lavatanseissa on tämän vuosisadan aikana tapahtunut. Kysely oli laadittu tansseissa kävijän näkökulmasta ja suurin osa vastauksista käsitteleekin vastaajien omia lavatanssikokemuksia. Vähäisessä määrin saatiin vastauksia myös tanssien soittajilta sekä solisteilta. Yleensä vastaajat kertoivat oman nuoruutensa tansseista. Valtaosa kyselyyn vastanneista on syntynyt vuosien 1910-1930 välillä ja heidän tiedonantonsa ajoittuvat puolestaan suurelta osin 1930-luvulta 1950-luvulle. Lavatanssit kuuluivat keskeisesti vastaajien nuoruuteen. Eräs porilainen muisteli:

Muistikuvani mukaan nuoren miehen elämä oli yhtä tanssimista, se oli sitä aina ajatuksissa, niin päivällä kuin myös yöllä; ellei oltu tansseihin menossa niin sitä oltiin sieltä tulossa.

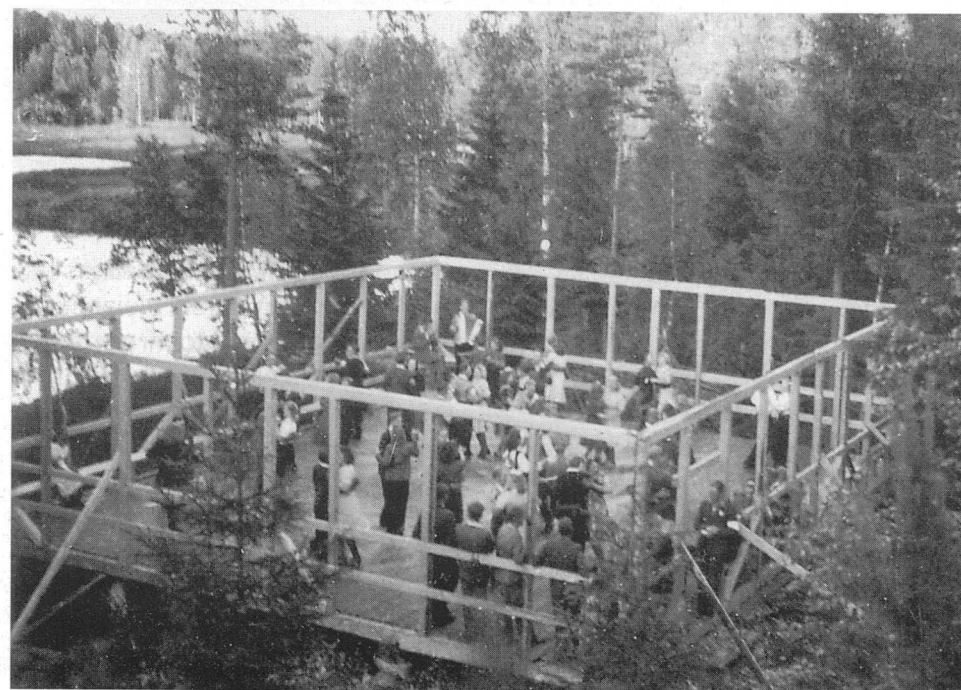
Parin viime vuosikymmenen eli 1970-80 -luvun lavatanseista tietoja tuli yllättävän vähän. Tätä kautta pidetään tosin yleisesti lavatanssien rappion aikana, jolloin monet lavat saivat purkutuomion ja

*Liljendalin tanssiorkesteri
Bajanda 1930-luvulla.
Museovirasto.*

tanssien järjestäminen loppui pitkäksi aikaa. Toisaalta ravintolatanssit yleistyivät näinä vuosina. Nykyisin tilanne on taas toinen, sillä lava-tanssikulttuuri kukoistaa jälleen.

Vastausaineiston ehkä parasta antia ovat kuvaukset siitä, miten tanssilavalla käyttäytyttiin. Vastaajat muistavat, miten jako naisten ja miesten puoleen eli *muureihin* muodostui kuin itsestään. Myös tanssiparin valitsemisesta kirjoitettiin mielenkiinnolla. Vastaajien muistissa oli hyvin aika, jolloin miehet ilmoittivat naisille, milloin oli näiden vuoro hakea. Tämä tapahtui siten, että miehet huusivat kuorossa "naisille", löivät käsiään yhteen tai läimäyttivät saappaanvarsiaan. *Rukkasten, nahkojen, pitkien tai pakkien* antamisesta todettiin, että se oli hävettävää sekä hakijalle että haettavalle ja sen vuoksi siihen turvauduttiin vain äärimmäisessä tilanteessa. Kieltäytyminen saatettiin kostaa sellaiselle, joka ei suostunut tanssimaan. Naiset myös pelkäsivät joutumista seinäkukkaseksi, hyvän viuhkan katoamista tai leimatuksi tulemistä. Vastaajat kertovat:

*Avajaistanssit Kangasniemen Vihavan lavalla
vuonna 1946. Lava katettiin myöhemmin, mutta
purettiin 1970-luvulla. Museovirasto.*

... annoin rukkaset ja poika kävi sanomassa järjestysmiehille - minut pitää ajaa pois lavalta edellämäinitusta syystä. Enoni, joka oli järjestysmiehenä ei kuitenkaan tullut käskemään pois. Myöhemmin sain riipit, koska hän joutui tekemään virkavirheen takiani.

... kieltäytymisen jälkeen neuvon mukaan käännyn tytön edessä ympäri, pudotin nenäliinan lattialle ja kumarruin ottamaan ylös.

Sattui kerran kun yksi kaupungin poika pyysi Sallia tanssiin. Salli ei lähtenyt, antoi rukkaset. Poika meni takaisin. Seuraavalle kappaleelle tuli pojan kaveri, hakee. Salli läksi. Mutta nyt tämä poika seisattu keskelle lavaa. Käänteli Sallia ja sano: "Kattokaa yleisö lehmää, joka kaverille anto rukkaset. Onko likka niin upee ettei jätäkä kelpaa tanssittajaksi." Salli ei lähtenyt sen jälkeen koko lavalle. Ei silloin saanut kieltäytyä tanssimasta, ainoastaan jos poika oli niin humalassa ettei tanssista tullut mitään.

Vaikka kysymyksissä ei suorastaan viitattu sota-ajan nurkkatansseihin tai siihen, miten huvivero vaikutti tanssien järjestämiseen, nämäkin asiat tulivat esille joissakin vastauksissa. Vastaajat kertovat, kuinka tansseja järjestettiin sota-aikana salaa jopa tanssilavoilla ja miten viranomaisten yllättäessä toimittiin.

Kyselyssä tiedusteltiin myös vastaajien suhtautumista tansseissa käymiseen ja tanssiin yleensä. Tanssin todettiin varsin yleisesti kuuluneen olennaisena osana nuoruuteen. Rippikoulu toimi porttina aikuisuuteen ja myös tanssimiseen. Lavatanssiyleisö koostuikin pitkään pelkästään nuorisosta. Vasta toisen maailmansodan jälkeen lavoilla alkoi käydä naimisissa olevia sekä vanhempaa väkeä. Vastauksissa kuvailtiin myös kielteistä asennoitumista tanssiin. Sen mukaan tansseissa käyvät kuuluvat pirun riihiväkeen, tanssilavat ovat piirunkirkkoja ja tanssien tuotoilla hankitut yhteiset maatalouskoneet ja työkalut ovat pirunpelejä.

Lavatansseista puhuttaessa tarkoitetaan tavallisesti yhdistysten ja seurojen järjestämiä tansseja, joita on pidetty varojen hankkimiseksi. Kuitenkin myös kiertävien tivolien ohjelmaan kuului lavatanssi. Monissa vastauksissa kuvaillaan myös häätalon pihalle rakennettua tanssilavaa, joista tuli tietoa pääosin Karjalasta, Keski-Suomesta ja Keski-Pohjanmaalta. Tivolien ja häiden tanssilavat olivat yleensä yksinkertaisia, joskus kaitein varustettuja tilapäisiä avolavoja, jotka purettiin heti tilaisuuden jälkeen.

Vastausaineistossa on kuvauksia jo kuluvan vuosisadan ensimmäisinä vuosikymmeninä toimineista tanssilavoista. Nämä olivat lähes poikkeuksetta pieniä suorakaiteen muotoisia avolavoja, joilla mahtui kerrallaan tanssimaan noin sata henkeä. Tietävästi vanhimmat edelleen toimivat lavat ovat Puumalassa (Ruokotaipaleen lava) ja Teerijärvellä (Högnappan lava). Molemmat on rakennettu 1930-luvun lopulla.

Lavatanssikyselyyn vastanneet henkilöt ovat osoittaneet, kuinka merkittävää aineistoa vastaajaverkoston välityksellä on mahdollista saada. Materiaali on ainutlaatuista, sillä lavatansseja tai yleensä 1900-luvun tanssikulttuuria koskevaa aineistoa ei juuri ole muuten saatavissa. Tämäkin kysely sai alkunsa, kun tutkimusta suunniteltessani havaitsin olemassa olevan aineiston riittämättömäksi. Lavatansseja koskeva vastausaineisto tarjoaa lisäksi mielenkiintoisen jatkon museoviraston (Kansallismuseon) vuonna 1966 julkaisemalle kyselylle, joka koski vanhoja tansseja ja piirileikkejä. Lisäksi muutamissa

muissakin kyselyissä on sivuttu tanssimista. Lavatanssikyselyn tavoitteena oli koota muistitietoa 1900-luvun lavatansseista mahdollisimman monipuolisesti koko Suomesta. Kiitos tavoitteen saavuttamisesta kuuluu teille, arvoisat vastaajat!

Aila Nieminen